

tekedő fiúnak dühösen azt mondtam, hogy „tu ...”, miközben a helyes megszólítás az lett volna, hogy „mä”. De békén hagytak. Nyilván esélytelen voltam, különcc, néhány dologban viszont csak emiatt tudtam jó lenni. Utólag, most is.

Mennem kell, mondd. Átutazóban vagyok itt én is. Medgyesinek látsz, de most, hogy írok Medgyesről, tudom leginkább, hogy nem vagyok az. Persze, sokat néztem Medgyest, és azért ez valami.

NAGYBÁNYA – BAIJA MARE – FRAUENBACH

Karsay Magdolna

ASSZONYPATAKA, AZ EGYMÁS IRÁNTI SZERETET VÁROSA

„Mutuus amor civium optimum est civitatis firmamentum.”

Szoktam így summázni az életem: nem történt velem semmi rendkívüli, mindössze odébb költöttem a szüleimtől kb. háromszáz méterre, háromsaroknyira. Pedig Nagybánya nem akkora dobás, mint Firenze vagy London, de hát az ember a maga kutyáját is jobban szereti, mint a másét, hiába nem az övé nyerte az agility világbajnokságot. A nagybányai templomok tövében maradtam, és azért írom, hogy maradtam, mert a szüleim háza az evangélikus templom szecessziós épületére néz. Ha középiskolás koromban a torony háromnegyed nyolcas óraütése még a házban ért, nagyon kellett sietni, különben elkéstem. Idegesítően pontosan mentek be órára a tanárim. Az óraütések évek óta elmaradtak, az óra hol jár, hol nem. Evangélikusok is kevesen vannak már, annyian semmiképp se maradtak, hogy a templomkertet határoló kerítés mellett a járdáról a havat ellapátolja valaki, de Iványi Grünwald Béla festményét, *Krisztust* a nagybányai tájban vasárnaponként szerethetik a hívek.

Idén decemberben lesz harminc éve, hogy elköltöztünk anyáméktól. Az udvarunkról látszik a Szentháromság-templom tornya, az István toronyé, és – bár azt takarja a mellettünk levő ház – itt van alig pár méternyire a zsinagóga is. A zsinagóga udvarán levő hársfák közül az egyik még illatozik nyaranta, a többit kivágták: sok volt a levél ősszel, nincs, aki összeszedje, zsidó alig van a városban. A hitközség életét kiszolgáló minden más – végleg célját vesztt – épületet lebontottak, nem csupán a hársfák fizették meg a közösség létszámcsökkenését.

A Szentháromság-templom előtti fák és bokrok se jártak sokkal jobban, azokat is kipucolta a legújabb kori építészet. A templom előtti tér – leánykori nevén: cinterem – a mostanság trendi téarculatnak megfelelő kőburkolatot kapott, szép sima, nyáron forró sivatag, télen napokig járhatatlan, ha hó esik. Az üveglapok alatt a régi templomok romjait „olvashatják” az értők, és örülünk, ha immár feltárták a múltunknak ezt a részét (is / legalább – nézőpont kérdése). Van a városnak egy őszi fesztiválja, a Főtér fesztivál, olyankor megélnékül a tér, nagyobb és kisebb színpadokon kultúrkedünk. Jó napok: kiállítás a templom egyébként sose látott tereiben, a hajdani Szent István Szálló dermesztően hideg földszintjén, ahol lehet nosztalgiázni. Korosztályfüggő, hogy ki mire réved vissza: mulatságokra, muzsikára, az önkiszolgáló vendéglő súlyos, hibás zománcú tálcaira, amelyeknek zsiros tapintása hozzátartozott a szocialista vendéglátás bájához. Az én emlékeim a mozizás, pl. a nagy élmény, hogy ebben az épületben láthattuk Szabó István filmjét, a *Mephistót*. Micsoda idők! A vásznon Hendrik Höfgen drámája, mi pedig felhúzott térdrel ülünk, mert vannak, akik szerint patkányok futkosnak a székek között... Ma csak a plázában van mozizás, szeretem azt is. És a csendet, ahogy az a kb. 25-30 néző megsemmisülve megyünk ki a fehér folyosón, és senki se tud megszólalni a *Saul fia* után... Máskor többen vagyunk, de más filmek után nincs lehajtott fej.

Első generációs nagybányai vagyok, a szüleimet a szocializmus iparosítása hozta ide a Szilágyságból. Nevelődésem állomásai az ide költöztetett dédmama, napközi, iskola, közben minden vakációban a nagyszülők 19. század végi, sötétre öregedett gerendájú háza és az akkor óriásinak tűnő kert. Kettős gyökerű lettem vajon ezáltal, vagy gyökértelen? Ha lenne zászlóm, írhatná rajta, hogy „mindenütt jó, de legjobb sehol...” Apám – minden józan érv ellenére – ragaszkodott ahhoz, hogy a nagyszüleim háza megmaradjon, tatarozta, és évente egyszer-kétszer hazamegy, hogy szétnézzen. Egyik világitáskor láttam, ahogy az udvaron lehajolt valami ott heverő izéért, aminek nem ott volt a helye. Az a mozdulat volt az otthon. Félős, hogy

nekem nem lesz ilyen. Az otthonosság ilyen pillanata talán csak annak jár, aki visszatérhet oda, ahol a dédszülei építette ház kisablakán csak a festék változott.

Azzal, ami Nagybánya volt, és amiből az lett, amiben élek, egy csodálatos történelemtanár ismertetett meg. Ideírom a nevét, tudom, örülne, ha olvasná: Oszóczki Kálmán. Hetedikesek voltunk, és milyen messze attól, hogy opcionális tantárgy lehessen a várostörténet. Megmutatta, milyen a történelemóra, ha levéltárban tartja. Azóta tudom: nem az iskolarendszeren múlik, ami igazán fontos. Tőle hallottunk Károly Róbert 1327-ből való, csonkán ránk maradt okleveléről, a város középkori nevééről, *Asszonypatakáról*, Nagy Lajos kiváltságleveléről, arról, hogy mit jelent a szabad királyi város státus. Felvitt az István-toronyba, és elmondta, hogy ennyi maradt a hajdani templomból, hogy milyen ablak a rozetta, hogy mit jelent a Roland-szobor a torony oldalán, hogy az István-torony Mátyás uralkodása idején lett kész. Beszélt arról, hogy a város pénzverdéjében nagyon szép pénzeket verettek, hogy a 15. században a magyarországi mindössze négy pénzverdéből az egyik a nagybányai volt. Elképzeltük, hogy mit jelenthettek a középkori viszonyok, amikor arról a 121 éven át tartó perről beszélt, amelyet a város a Drágfiakkal folytatott a Fekete erdő használata miatt. Így aztán később Hamleten nem csodálkozott az ember lánya, amikor a dán pörhalsztársról és a hivatal packázásáról szólt. Kálmán bácsi megmutatta, merre álltak a városfalak, amelyek a 15. századra készen lettek, voltunk a Mészárosok bástyájánál, és megtudtuk, hogy a városról pontos térkép készült a 18. század végén, de addigra már a városfalak elveszítik jelentőségüket, és le is bontják őket.

Olvasom a *Nagybányai kalauz*ban a római katolikus egyház anyakönyvében, az 1691–1749-es első kötetben a családneveket, azokat, amelyek a református egyház anyakönyvébe 1706–1780 között kerültek, későbbieket, a görögkatolikus egyházét 1786–1835-ből, az evangélikusokét a 18. század végéről. Közülük sok az ismerősen csengő, osztály- és iskolatársak, tanítványok, városhíres értelmiségiek, jónak tartott szakemberek családnevei. Vajon azoknak, akiket én ilyen-olyan – az említett anyakönyvekben jegyzett – családnevűként megismertem, van-e bármi közülük ezekhez a régi nagybányai családokhoz? A mostanában divatos családfakutatással találta-e meg valamelyik iskolatársam az őseit? Jutott-e eszébe valakinek, hogy a németes, szlovákos vagy lengyeles hangzású családjának utánanézzon, hogy vajon honnan jöttek ide, milyen lehetőségek csábították őket, és akik elmentek 1989 előtt – sokkal többen utána –, gondoltak-e arra, hogy vajon

melyik ősüktől örökölték a bátorságot, hogy elinduljanak egy másik világba szerencsét próbálni? A házibuli-, kirándulás-, filmnézés- és tánccházársak szétszéledtek: a fölöttünk járó egyik osztályból mindössze két lány maradt itthon, néhány éve közülük is Angliába költözött egyikük a lánya családjához. Vonneguttal szólva: *So it goes*.

Már az újkor emléke a két szintársulat (magyar és német nyelvűek) a 18. század végéről. Nagybányán született Lendvay Márton, a karrierje is itt indult, majd a híressé lett színész szobrot kapott szülővárosában, és a szülőházát emléktáblával jelölte meg a hálás utókor. Szobor és emléktábla sorsa példázza, hogy a mindenkori hatalom hogyan írja és szabja át a maga kedve szerint a múltat, hogyan nem tudunk a magunk múltjával semmit kezdeni anélkül, hogy a másikéba bele ne akarjunk nyúlni. Vagy hogy lehetne leginkább elhallgatni a múltból azt, ami nem kedvünkre való. 1848 – forradalom: üdvözlí a város a szabad sajtót, és díszpolgárrá választja Kossuthot. A forradalom után zaklatásnak kitétt városiak, majd lassú polgárosodás, gazdasági fellendülés, újjászervezett bányászat és tanintézmények, vasút épül, bankok alakulnak, hitelintézmények, kulturális és művészeti egyesületek jönnek létre. A század utolsó évtizedei a román nemzeti öntudat megerősödése, a románok nemzeti egyenjogúságot szeretnének, a román vallás és nyelv hivatalos elismerését. Kéretik végiggondolni a memorandisták beadványának és maguknak a kérelmezőknek a sorsát, amikor a múltat siratjuk, sérelmi politizálunk, és áldozatnak látjuk magunkat, akikkel a történelem örökké kicsellőzött.

A 20. század az iparé és a festőiskoláé. A kapitalista iparé meg a szocialista iparé. Ami utánuk maradt: sebek a tájban, szennyezett talaj és levegő, de volt közben jó sok munkahely, gyarapodott a lakosság, aztán mindez szétesik a rendszerváltozás után. Lebontott ipari létesítmények, lepusztult gyártelepek, évtizedek óta üres, pusztuló épületek, bezárt bányák, zagytározók a környéken: megannyi ketyegő bomba.

Amit nagyon szeretünk: a festőiskola. A festők, akik megtanították a városiakokat arra, hogy festmények legyenek a falon. Alig van magyar család, akinek Virághegyet vagy szénakazlat, virágvázat megjelenítő festménye ne volna. Ízlésalakító tevékenység, maradandó értékek. Rajztanárként is dolgozó művészek, akik megtanítják a diákjaikat nézni és látni. A festőkről sokat olvashatni, külön termük van a Nemzeti Galériában, Ferenczy Károly ernyőjén a napfény otthonszínű.

Az utóbbi harminc év a hagymakupoláké. Hogy mit jelentett a 20. század, mekkora átalakulást és változást, azt talán legjobban a következő

adatok mutatják. Az 1900-as népszámláláskor a 11 183 lakosból 17-en vallják magukat ortodoxnak, 1930-ban a 13 855 főből 148-an. 1926-ban a cintermi iskola tornaterméből lesz az első ortodox templom, ma pedig minden útról, amelyik a városba vezet, hatalmas hagymakupolát látni. A 2011-es népszámlálás adatai szerint a városnak 123 738 lakosa van, ennek a lakosságnak 67,19 százaléka ortodox vallású. Mi 12,25 százaléknyan vagyunk. A Németh László Líceumban óvodásoktól középiskolásokig most 363 diák tanul, ebből 137 a középiskolás úgy, hogy az egész megyéből vannak diákjaink. Évek óta izgulunk, hogy indul-e két kilencedik osztályunk. A város kiemelkedő teljesítményű, díjazott diákjainak csoportképén többen vannak, mint az évi összes nagybányai konfirmáló.

Emléktábla a hajdani Fekete Sas fogadó falán: Petőfi éjszakája útban Koltóra. Mindmáig alkalom koszorúzásra, ünnepre. A költő szeme a várost egy darab ittfeljtett középkornak látta, és néha az az ember érzése, hogy az ittfeljtett középkor még mindig itt van, most már leginkább az emberek fejében. A kultusz kultusz, szeretjük, amiért Petőfi lelkesedett, így aztán szenvedélyesen ragaszkodik a legtöbb „bányi” ember a négyzet alakú főtérhez. A nyolcvanas évekre egyre több épülettel lesz gond, a főtér apránként háború utáni állapotokra emlékeztet a gerendákkal kitámasztott falú épületeivel. Hallgatás, harag, bánat, hiszen egyértelmű, hogy a rezsím legszívesebben romokban látna mindent, ami nem a nacionalista román öntudat dagadását szolgálja. A főtér – mint annyi mindent, amit a diktatúra pusztulásnak ítélt – a rendszerváltozás mentette meg. Mára a legtöbb épületet tatarozták, szépek, szeretem a színüket, és szeretem, hogy nyüzsgő hely lett a tér. Gyerekkorom könyvtára, ahol nyikorgó székeken végigolvastam napokat, később évekig az RMDSZ székháza, most kocsmá. Jó sörük van. Meg a kávéjuk is finom. Az egykori könyv- és papírkereskedés, ruhásbolt, élelmiszerbolt is, minden kocsmává lett, minha az életünk csevegős vendéglőzés és iszogatás volna csupán. Megváltozott életmód, megváltozott vásárlási szokások, kiszorultak a kisboltok a főtérről. Sic transit, velünk együtt, de legalább élnek a helyek, jobb, mint a protokoll kultúrese-ményekre fenntartott épületek üressége.

„Mutuus amor civium optimum est civitatis firmamentum.” Asszony-pataka jelmondata a város pecsétjén: a város legnagyobb erőssége a polgárság egymás iránti szeretete. Remek jelszó, amely megmaradt intésként, miközben a 14. századi pecsétnyomó odalett, 2011-ben ellopták. Gondolom, aki elvitte, nem értett latinul, különben a szeretet jegyében otthagytá volna, hogy mások is örülhessünk neki. Senki nem felel(t) a lopás miatt,

széttárt karral mondták: nem volt bekamerázva a múzeum, ahonnan eltűnt. Legújabb kori történelmünk párlata. Ebben élünk, a felfoghatatlanul és követhetetlenül nagy lenyúlások és a pity tolvajlások világában, ahol soha senki sem felel semmiért.

De körülvesznek a hegyek, a csoda, hogy jó félórán belül ki lehet menni a dombokra, egynapos gyaloglásokra remek túraútvonalakat választhatunk. Segítenek élni, túlélni bánatot, acsargást, járványt, koszorúérgörcsöt, választási kampányt, a város minden kisszerűségét. Ebben legalább lehetünk Petrarca vagy Frost, örülhetünk csendnek, illatnak, ittfelejtett – mert még le nem bontott – faragott csűrkapuknak, fonott sövényeknek, krókuszoktól lila vagy tőzikektől fehérlő foltoknak. Felkésződjük magunkat egy-egy hegycsúcsra, elnézegetünk messze, aztán visszaindulunk, mert várnak a kertjeink, amelyeket művelni kell, bárhol éljünk. Egyebünk alig is marad.

NAGYENYED – AIUD – STRAßBURG AM MIERESCH

Nagy Egon

ALTERNATÍV SZÉL- JEGYZET NAGYENYED VÁROS-REPREZENTÁ- CIÓJA KAPCSÁN

És mégis él a történelem, minden egyes mozzanatával, rezonanciájával beteljesedik. Ilyen és ehhez hasonló gondolatok jutnak az eszembe, és a szövegre adaptált meghatározás lehetne az említett bevezető gondolat. Hiszen, ha minden kitörölt gondolatot meghagyok, akkor jelen szöveg egy széljegyzet-folyamból állna össze. Természetesen nem hagyhattam, hogy a lexikon-ízű, földrajzi paramétereket magában foglaló általános bevezetőt megtartsam, ahogy azt sem engedhettem meg, hogy a történelemlékvízű évfordulók és évszámok sorozata legobjektívebb módon befolyásolja gondolataim ala-